

*М. В. Петрюк,
аспірант кафедри "Фінансів і кредиту",
Національний університет біоресурсів і природокористування України*

ВЕНЧУРНЕ ФІНАНСУВАННЯ АПК УКРАЇНИ

*М. Petryuk,
Postgraduate Department "Finance and Credit", National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine, Kyiv*

VENTURE FINANCING OF AGRICULTURAL SECTOR OF UKRAINE

У статті розглянуто досвід венчурного фінансування аграрного сектору економіки провідних країн світу. Проведено аналіз існуючого стану венчурного фінансування в Україні та визначено основні бар'єри його розвитку.

The paper reviews the experience of venture financing of agricultural sector in leading countries. Conducted the analysis of the current state of venture financing in Ukraine and defined the main barriers to its development.

Ключові слова: венчурний капітал, венчурне фінансування, венчурний фонд, NVCA, EVCA, венчурні проекти, аграрний сектор.

Key words: venture capital, venture financing, venture fund, NVCA, EVCA, venture projects, agricultural sector.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Сучасний стан економіки України характерний зниженням темпів розвитку важкої промисловості та високих технологій, кризою банківської системи та спадом темпів розвитку малого та середнього бізнесу, що виводить на перші місця розвиток аграрного сектору. Сергій Рибалка, голова комітету ВР з питань фінансової політики і банківської діяльності, під час одного з виступів заявив: "...сільське господарство — одна з небагатьох галузей, здатних забезпечити надходження валюти в країну. Вона чи не єдина в умовах війни показала невелике зростання, але аграрно-сировинний комплекс слід розглядати не як мету, а як засіб акумулювання ресурсів для розвитку нових галузей з високою доданою вартістю". Але зважаючи на ризиковий характер виробництва в сільському господарстві та обмеженість у доступі до банківського кредитування зумовлює необхідність пошуку нових джерел фінансування. Одним із таких джерел в Європі та США виступає венчурний капітал.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДЖЕРЕЛ ТА ПУБЛІКАЦІЙ

Дослідженню економічної сутності венчурного фінансування та венчурного капіталу присвячено багато праць у вітчизняній літературі, але можливість фінансування аграрного сектору за рахунок венчурного капіталу розглядається вкрай рідко [2; 5]. Обмеженість теоретичних досліджень зумовлює затримку в розвитку практичного фінансування та використання механізмів венчурного фінансування для розвитку сільського господарства.

МЕТА СТАТТІ

Метою статті є дослідження можливості фінансування аграрного сектору за рахунок венчурного капіталу на основі вивчення зарубіжного досвіду.

Венчурне фінансування здійснюється на принципах дольової участі, а засоби фірм венчурного капіталу функціонують як акціонерний капітал [7]. Слід відмітити, що невід'ємною частиною венчурного фінансування є безпосередня участь венчурного інвестора в управлінні компанією, а також перетворення приватного підприємства в акціонерне. Венчурне фінансування не можливе без основної його складової — венчурного капіталу. Провівши дослідження ми прийшли до висновків, що венчурний капітал це — лідвід акціонерного капіталу, що направляє на фінансування ризикових інноваційних високодохідних проектів у перспективних галузях терміном в середньому від 3 до 5 років.

З точки зору привабливості всі сектори економіки венчурні капіталісти розподіляють на привабливі, непривабливі та нейтральні. До привабливих належать високі технології та виробництво продукції для промисловості. В світі майже

не існує венчурних інвесторів, які б інвестували кошти в роздрібну та оптову торгівлю, оскільки ці напрями вважаються непривабливими. Місце сільського господарства — так званий нейтральний сектор, до якого часто ще відносять добувну промисловість, індустрію розваг та інвестиції в нерухомість. Тобто інвестиції в нейтральні сектори розглядаються, але запропоновані проекти мають бути революційними, інноваційними, еволюційними чи пропонується виробництво дешевих продуктів-замінників.

Статистичні дані MoneyTreeTM, що проводить дослідження венчурної активності для NVCA (National Venture Capital Association), свідчать про те, що навіть у США, де венчурна індустрія розвинена досить добре, в сільське господарство направляється 15—16,5% загальних інвестицій, що становили 4,65 млрд дол. із загальних 29,69 млрд дол. у 2013 році. У 2014 році фінансування сектору біотехнологій (в т.ч. сільське господарство) збільшилось до 6,059 млрд дол., а за перше півріччя 2015 р. в аграрний сектор залучив уже 3,9 млрд [8].

В ЄС ситуація з фінансуванням аграрного сектору за рахунок венчурного капіталу гірша ніж у США, так зокрема у 2013 р. за рахунок венчурного капіталу було профінансовано 16 компаній. Загальна сума інвестицій становила 9,05 млн євро, що складає лише 0,3% ринку венчурного капіталу. У 2014 р. в сільськогосподарським виробникам вдалось залучити уже 12 млн євро і профінансувати 19 компаній. За даними Європейської асоціації венчурного капіталу найбільше венчурного капіталу направляється в сільське господарство Нідерланди — 8 компаній, Франція — 2 компанії, Фінляндія — 1 компанія. В Україні за рахунок саме венчурних фондів за даними Європейської асоціації венчурного капіталу (EVCA), а саме: PEREP Analytics, яка є некомерційною загальноєвропейською базою даних приватного акціонерного капіталу, за рахунок венчурного капіталу не було профінансовано жодної компанії АПК. Єдиною галуззю, якій за результатами 2014 р. вдалось залучити венчурний капітал стала галузь ІТ в яку було інвестовано 2,1 млн євро [9].

У 2015 р. за словами головного виконавчого директора фонду Horizon Capital, фонд має намір інвестувати близько 50 млн дол. в українську економіку. Найбільш перспективними галузями в Україні з точки зору інвестування, на думку виконавчого директора, є ІТ-технології, харчова промисловість та інші галузі, орієнтовані на експорт. Конкретні проекти та компанії, в які будуть спрямовані інвестиції поки не називаються.

Ми не можемо порівняти дані EVCA з українськими джерелами, тому що статистика по венчурному фінансуванні та венчурному капіталу в Україні відсутня як така. Державна служба статистики оприлюднює дані лише по

капітальних інвестиціях за видами економічної діяльності та за джерелами фінансування. У 2014 р. було здійснено капітальних інвестицій на суму 204 млрд грн. Найбільшу частку інвестували підприємства та організації — 71,5% та банки (у вигляді кредитів) — 8,8%. Капітальних інвестицій сільським господарством було освоєно 8,7%, тобто 3,98 млрд грн. Сільське господарство поступається таким галузям як Інформація та телекомунікація — 18%, будівництво — 16% та переробній промисловості — 17,6%.

Як зазначають ряд дослідників, в Україні таких венчурних підприємств, які діють у високо розвинутих країнах, немає. У нашій економіці існують лише деякі форми діяльності, що наближаються за своїм характером до венчурних [7]. Окремо слід відзначити слабкий розвиток ринку венчурних інвестицій, про що в одному з інтерв'ю заявив Сергій Квіт: "Ринку венчурних інвестицій в нас немає. Венчурних фондів — десятки. Але навіть за присутності українських засновників, вони реєструються за межами України, в тих країнах, де менші податки і краще захищена інтелектуальна власність". Можливість створення фондів венчурного капіталу в Україні досить проблематична. Основні поставальники венчурного капіталу за даними EVCA, які б теоретично могли працювати в Україні, це пенсійні фонди на дою яких у 2014 р. припало 12% (504,8 млн євро), банки — 2,6% (106 млн євро) та страхові компанії — 2,2% (91,2 млн євро). Але як зазначає О.М.Петрук багато комерційних проєктів починають приносити результати у вигляді прибутків лише через 3—5 років, і в такому випадку вони погіршують баланс банку. Кетрін Кемпбелл відзначає, що цікавість банків до фінансування венчурних проєктів знизилася останнім часом через нерівномірність надходжень від реалізації проєктів та надмірних ризиків, тому банківський сектор поволі покидає дану нішу [4]. Що ж до пенсійних фондів, то в Україні пенсійним фондам дозволено інвестувати лише в обмежені фінансові інструменти. Страхові компанії, яких в нашій державі достатньо багато, також могли б виступити інвестором, але хоча їх і велика кількість дослідники порівнюють їх сумарний акціонерний капітал з акціонерним капіталом рентабельної європейської страхової компанії.

Роль держави у розвитку венчурного фінансування повинна ґрунтуватися на програмах розвитку, так зокрема на сайті Міністерства агрополітики розміщено "План заходів із виконання Мінагрополітики України та центральними органами виконавчої влади, діяльність яких спрямовується і координується КМУ через Міністра аграрної політики та продовольства України, Програми діяльності КМУ і Коаліційної угоди у 2015", п. 6.18. р. якого передбачає "Сприяє залученню інвестицій міжнародних фінансових установ та країн-стратегічних партнерів України (зокрема, Європейський Союз, США, Китай) для реалізації проєктів в агропромисловому комплексі, т.ч. залучення у 2015 році кредитних ресурсів розміром до 1 млрд доларів США від міжнародних інституцій" [6]. Як бачимо мова йде лише про кредити, а не про венчурний капітал. Хоча якщо порівнювати 1 млрд кредитних коштів та 1 млрд венчурного капіталу, то відмітимо, що венчурний капітал має ще і додаткову вартість, яка полягає у досвіді та зв'язках венчурного капіталіста, що виражається в інтелектуальному капіталі, як додаткової складової венчурного капіталу.

Венчурне фінансування в розвинутих країнах на шляху свого розвитку пододало і продовжує долати цілий ряд перешкод. В Україні, на нашу думку, основними перешкодами, з якими зіштовхується венчурний інвестор, який хоче інвестувати в сільське господарство є відсутність чіткої політики сприяння розвитку венчурного бізнесу з боку держави, високий рівень ризику та низький розвиток законодавства в сфері венчурних інвестицій, низький рівень розвитку біржових інститутів, сезонність виробництва (рослинництво) та мала кількість підприємств в аграрному секторі, які претендують на венчурний капітал, недостатній розвиток інфраструктури. Також однією з проблем сучасної України виступає брак спеціалістів венчурного середовища, які б налагодили співпрацю між венчурними капіталістами та підприємцями.

У 2015 р. був проведений Agri Invest Forum, на якому представники європейських інвестиційних компаній сформували 3 основні кроки, які потрібно зробити урядові для залучення інвестицій. Це по-перше, урегулювання ситуації в країні, по-друге, прийняття ефективних законодавчих актів, по-третє, це проведення економічних реформ. Але найбільше міжнародних інвесторів відлякує велика кількість фіскальних органів та незрозуміла ситуація з орендою землі [3].

У той же час, віце-президент інвестиційної компанії "Адаманти Капітал" Юрій Шейко відмічає також і очевидні переваги вкладення коштів в українське сільське господарство. Зокрема мова йде про стабільному рівні споживання та можливості направляти надлишок виробленої продукції на експорт, високий потенціал для зростання врожайності вирощуваних культур, а також низькі витрати на оплату праці в галузі.

ВИСНОВКИ

Венчурний капітал розглядається як реальне джерело для фінансування АПК ряду європейських країн та США. В той час, за даними PEREP Analytics, в Україні за рахунок венчурного капіталу не було профінансовано жодної компанії в галузі сільського господарства. Вітчизняні статистичні джерела ж не дають ніяких відомостей про венчурний капітал взагалі. Традиційні венчурні інвестори, такі як банки, страхові фірми та пенсійні фонди, мають ряд економічних чи законодавчих обмежень і не можуть працювати в Україні за європейськими чи американськими схемами. Окремо слід виділити бар'єри на шляху венчурного фінансування, основними з яких є: високий рівень ризику та низький розвиток законодавства в сфері венчурних інвестицій, низький рівень розвитку біржових інститутів, брак спеціалістів венчурного середовища, які б налагодили співпрацю між венчурними капіталістами та підприємцями.

Література:

1. Амосов Ю.П. Венчурний капіталізм: от истоков до современности. — СПб.: РАВИ, 2004. — 409 с.
2. Бахматюк О.Р. Шляхи залучення ризикового капіталу до аграрного сектору економіки регіону / О.Р. Бахматюк // Ефективна економіка. — 2012. — № 10.
3. Быть сильным в условиях кризиса. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: https://inventure.com.ua/news/ukraine/byt_silnymi_v_usloviyah_krizisa
4. Кемпбелл Кетрін. Венчурний бізнес: новые подходы [Текст] / К. Кемпбелл; пер. с англ. Д. Липинский. — М.: Альпина Бизнес Букс, 2004. — 426 с.
5. Лупенко А.Ю. Сучасні технології венчурного фінансування аграрного бізнесу // Облік і фінанси. — 2015. — № 1.
6. Програми діяльності КМУ і Коаліційної угоди у 2015 р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://minagro.gov.ua/apk?nid=15654>
7. Поручник А.М., Антонюк Л.Л. Венчурний капітал: зарубіжний досвід та проблеми становлення в Україні: Монографія. — К.: КНЕУ, 2000.
8. Статистичні дані агентства MoneyTreeTM [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://www.pwc.moneytree.com/HistoricTrends/CustomQueryHistoricTrend>
9. Статистичні дані Європейської асоціації венчурного капіталу [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.evca.eu/research/activity-data/annual-activity-statistics>

References:

1. Amosov, Y.P. (2004), *Venchurnyj kapytalyzm: ot ystokov do sovremennosti* [Venture capitalism: from the beginnings to the present], SPb, RVCA.
2. Bakhmatyuk, O.R. (2012), "Ways to attract venture capital to the agricultural sector in the region efficient economy", *Efectyvna ekonomika*, vol. 10.
3. "Be strong in crisis", *InVentrure*, available at: https://inventure.com.ua/news/ukraine/byt_silnymi_v_usloviyah_krizisa (Accessed 15 August 2015).
4. Katherine Campbell (2004), *Venchurnyj byznes: novye podkhody* [Venture business: new approaches], Moscow, Alpina Business Books.
5. Lupenko, A.Y. (2015), "Modern technology venture financing agribusiness", *Oblik i finansy*, vol. 1.
6. "Prohramy diial'nosti KMU i Koalitsijnoi uhody u 2015 r." available at: <http://minagro.gov.ua/apk?nid=15654> (Accessed 15 August 2015).
7. Poruchnik, A.M. and Antonjuk, L.L. (2000), *Venture capital: foreign experience and formation problems in Ukraine*, MBK, Kyiv, Ukraine.
8. Statistical data of agency MoneyTreeTM, available at: www.pwc.moneytree.com/HistoricTrends/CustomQueryHistoricTrend (Accessed 15 August 2015).
9. Statistical data of the European Venture Capital Association, available at: <http://www.evca.eu/research/activity-data/annual-activity-statistics> (Accessed 15 August 2015).

Стаття надійшла до редакції 17.08.2015 р.